

In de geschiedenis van kerk en theologie valt wel nauwelijks één onderwerp aan te wijzen, dat dieper emoties en feller reacties heeft gewekt dan de strijd over de verdienstelijkheid der goede werken. Scherp, bewogen en vrijwel ononderbroken golft de strijd op en neer in de controversen tussen Rome en de Reformatie en aan beide zijden leeft het besef, dat hier een zaak aan de orde is van diep ingrijpende ernst en betekenis. Het verdienste-begrip in de leer des heils vormde een van de meest onoverkomelijke barrières, een ondoordringbare muur en scherp klonk vermanend het „neen” tegenover het niet minder bewuste „ja”. Daarbij ging het maar niet om een isoleerbaar en incidenteel theologisch dispuut of om een perifeer theologoumenon, maar om een dominant in de visie op het heil, die over de gehele linie vèrstrekkende consequenties met zich meebracht. Zonder aarzeling kan men zeggen: hier was een religieus-existentieel probleem aan de orde, omdat voor de Reformatie het verdienste-begrip verbonden was met een bepaald *zelfbesef* van de mens tegenover de heilige God. Verdienste — was dat niet een daad van de mens, waarop noodzakelijkerwijs correspondeerde een daad Gods en werden menselijk en goddelijk handelen hier niet *causaal* en *proportioneel* met elkaar verbonden door de schakel der verdienstelijkheid? Ligt in de reformatorische kritiek op de verdienstelijkheid niet een scherp verwijt, niet slechts tegen een theologische visie, maar tegen een bepaalde attitude van de gelovige tegenover de Heer, een kritiek op roem, hubris, zelfoverschatting en pretentie, kortom, tegen een bepaalde vorm van religie?

Zonder twijfel hangt het meermalen emotionele karakter van de strijd hiermee ten nauwste samen, de onmiskenbare geladenheid juist op dit punt. De Rooms-Katholieken voelden zich door de reformatorische kritiek niet slechts in hun theo-